

Het woonhuis Utrechtseweg 284 in Arnhem

door Jan Vredenberg

Utrechtseweg 284. Foto: H. ter Holl

In het artikel over het landhuis 'Arva' in Velp, dat is opgenomen in het decembernummer van *Arnhem de Genoeglijkste* van 2006, is het huis Utrechtseweg 284 abusievelijk vermeld als Amsterdamseweg 284. Het huis aan de Utrechtseweg, dat oorspronkelijk het nummer 164 had, werd genoemd als voorbeeld van de invloed van de Duitse landhuisbouw. In de eerste decennia van de twintigste eeuw publiceerde de Duitse architect Hermann Muthesius veel over de nieuwe Britse en Duitse landhuisarchitectuur. Het Arnhemse architectenbureau Freem en Bremer ontwierp in die tijd verschillende huizen in 'Um 1800'-stijl en in Engelse Landhuisstijl.

De datering van het huis Utrechtseweg 284

In verschillende publicaties wordt het huis vermeld als de woning van dr. W.F. Emous, de geneesheer-directeur van het Diaconessenhuis.¹ Rijksbouwmeester G. Friedhoff schreef in 1949 in het *Bouwkundig Weekblad* dat Aric Reinier Freem (1853-1921) en Gustav Cornelis Bremer (1880-1949) het pand rond 1916 zouden hebben ontworpen voor deze arts.² Beide architecten hadden in die tijd een gezamenlijk architectenbureau aan de Prins Hendrikstraat 63 in Arnhem.

Bremer vestigde zich op 30 mei 1911 in Arnhem en was sinds dat jaar werkzaam bij Freem. Hij woonde aanvankelijk aan de Utree hlsesl raat 51 (toenmalige nummering). Op 16 augustus 1912 trouwde hij in Haarlem met Johanna Margaretha Buekers (1882-1969).³ Nog in hetzelfde jaar kocht hij een stuk grond aan de Klingelbeekseweg in Oosterbeek, waar hij voor zijn gezin het huis 'De Kaap' liet bouwen. In september 1914 volgde Bremer architect G. Versteeg op als adjunct-directeur van de dienst Gemeentewerken.⁴ Bremer werd waarschijnlijk gekozen omdat de andere sollicitanten allen werden opgeroepen voor militaire dienst. De Eerste Wereldoorlog was juist uitgebroken en ook in het neutrale Nederland was er een mobilisatie. Bremer was wellicht vrijgesteld vanwege zijn kostwinnerschap. Op 1 januari 1916 beëindigde hij zijn werk in Arnhem en werd hij aangenomen als 'lijdelijk opzichter' bij de dienst Landsgebouwen, Tweede District, in Den Haag. Deze

dienst was één van de bureaus die in de jaren 1922-1924 werden samengevoegd tot de Rijksgebouwendienst. Landsgebouwen was tot 1924 belast met het ontwerpen en beheren van gebouwen voor het Staatsbedrijf der Posterijen en Telegrafie, dal onder het Ministerie van Waterstaat ressorteerde, en de gebouwen voor de ministeries van Financiën. Landbouw'. Nijverheid en Handel, voorzover die niet vielen onder de bureaus van de Staatsmijnen, het Staatsbosbedrijf, de Staatsspoorwegen en de Domeinen. Het Tweede District omvatte Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg.⁶

Alle bekende gezamenlijke projecten van Freem en Bremer dateren uit de jaren 1911-1914. alleen voor heï huis aan de Utrechtseweg werd vaak 'rond 1916' aangehouden. Omdat hel archief van de gemeentesecretarie uit de periode vóór 1917 tijdens de Tweede Wereldoorlog verloren is gegaan, zijn er bij het Gelders Archief geen oorspronkelijke bouwtekeningen meer beschikbaar. Uit nader onderzoek in de kadastrale gegevens is echter gebleken dat de woning al in 1913 is gebouwd, in opdracht van Olga Charlotte Hanna Insinger. Hel huis is dus niet voor dr. Emous gebouwd en dateert uil dezelfde tijd als 'Arva'.

Olga Charlotte Hanna Insinger

Olga Charlotte Hanna Insinger werd op 14 januari 1887 geboren in Assiut in Egypte. Zij was een dochter van de koopman Jan Herman Insinger, die lid was van de firma Herman Insinger & Co. te Luxor (Egypte) en Mariani Mansour Hanna, die afkomstig was uit Daraoun in Libanon⁸ Olga Insinger woonde rond 19(X) in Den Haag en vestigde zich in 1908 aan de Spijkerlaan 41 in Arnhem. Zij verhuisde enkele malen binnen de gemeenten Arnhem en Renkum. totdat zij in 1913 het huis aan de Utrechtseweg 164 liet bouwen. Haar broer Edmond Herman Deodatus Insinger woonde in 1910 eveneens in Arnhem, en vertrok in dat jaar naar Amsterdam. Hij verhuisde later naar Baarn, maar stond in 1917 enige tijd op het adres Utrechtseweg 164 geregistreerd.¹⁰ Herman Insinger was reserve 1c luitenant artillerie en woonde later weer in Baarn, waar hij gemeenteraadslid werd. Op 27 november 1917, kort na zijn verblijf aan de Utrechtseweg, trouwde hij in Wageningen met Alexandra Wilhelmina Emma Carolina Marie Freiin von Usler-Glischen.¹¹

Olga Insinger trouwde op 12 december 1918 in Arnhem met Theodorus (Theodore) Johannes Braams. een landbouwer uil Erskine (Alberta. Canada). Het echtpaar vestigde zich in Canada en hel huis in Arnhem werd verkocht aan Vida Nellie Antoinette den Duijtsen. Vervolgens kwam het in 1921 in handen van Nicolaas Wolbertus Burlage, een koopman uil 's-Gravenzande.

Verbouwingen voor dr. W.F. Emous

Ook Burlage woonde er mei lang en in 1929 werd

dr. W.F. Emous eigenaar. Emous was ongetwijfeld al enige tijd bekend met het opmerkelijke huis in 'Urn 1800'-stijl, want hij woonde sinds 1923 aan de Utrechtsestraat 25. Dr. Emous besloot al snel na de aankoop enkele verbouwingen te laten uitvoeren. Hierdoor slaat hij tegenwoordig abusievelijk bekend als oorspronkelijke opdrachtgever voor het huis Utrechtseweg 284. In 1930 verkocht Emous een groot stuk tuin terug aan Cecilia Petronella Carolina Burlage-Nederbragt, wellicht om de verbouw werkzaamheden te kunnen bekostigen."

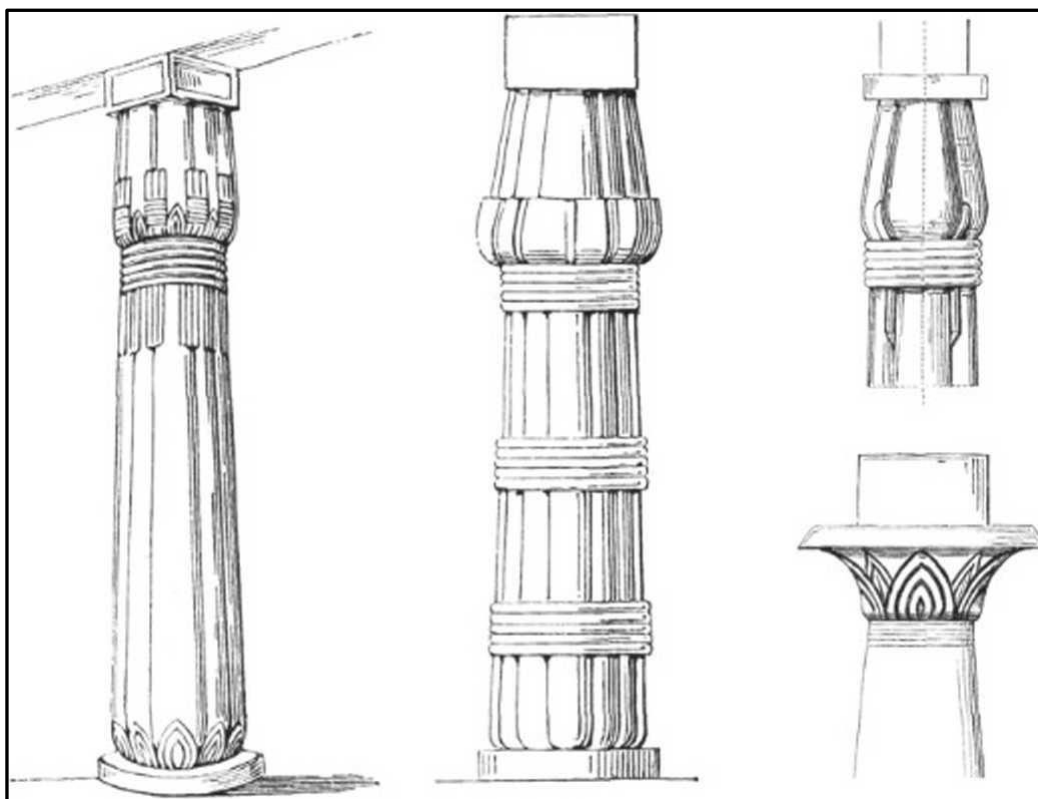
De verbouwingen en uitbreidingen staan op naam van de Arnhemse architect WJ. Gerretsen. maar zijn mogelijk (mede) ontworpen door Bremer. Hoewel Bremer, die inmiddels rijksbouwmeester was. geen particuliere opdrachten mocht aannemen, ontwierp hij nog wel verschillende huizen en verbouwingen van woningen in samenwerking met anderen. De tekeningen voor deze werken zijn uitsluitend door de mede-architecten gesigneerd. De verbouwings- en uitbreidingsplannen van Gerretsen - en mogelijk Bremer - dateren uit de jaren 1930-1934 en omvatten een garage en een tuinhuis. Het huis zelf werd ook enigszins gewijzigd. Dankzij deze tekeningen beschikken we toch over een goed beeld van de oorspronkelijke toestand.⁴

'Um 1X00' en 'Egyptische' zuilen

Het huis heeft een kruisvormige plattegrond, een symmetrische voorgevel en een mansardedak. De barokke, met leien gedekte kap is een duidelijk voorbeeld van de Duitse invloed. De façade heelt een zogenaamd middenrisaliet. een uitspringend geveldeel. Hier bevindt zich een monumentale ingangspartij tussen pilasters met tulpachtige kapitelen.¹⁵ De vorm doet denken aan Egyptische tempels, waarbij allerlei gestileerde motieven werden toegepast, zoals lotusknop-, lotuskelk-, papyrus- knop- en papyrusbundelkapitelen. Sinds de expeditie van Napoleon naar Egypte in 1798-1799 waren egyptiserende motieven geliefd in Europa. Ook voor de

Jugendstil en Art Deco was de kunst van het oude Egypte een belangrijke inspiratiebron. In Arnhem is dit ook te zien bij het Luxortheater aan het Willemsplein, dat enkele jaren jonger is dan het huis aan de Utrechtseweg.

De egyptiserende zuilen aan het huis van Olga Insinger zijn echter meer dan een modeverschijnsel. zij verwijzen naar haar geboorteland. Bij de stad Luxor, waar haar vader werkte, en in Karnak staan tempels met enorme zuilengalerijen. Luxor en Karnak waren tezamen het belangrijkste tempelgebied van de oude Egyptische hoofdstad Thebe. Later bouwden de koningen van het Midden en Nieuwe Rijk nog een aantal tempelcomplexen aan de tegenovergelegen zijde van de Nyl.¹⁶ Freem en Bremer maakten een eigen interpretatie van de Egyptische zuilen door een Hollandse tulp op dezelfde wijze te stileren. Voorbeelden van Egyptische kapitelen waren in vele architectuur-handboeken uit hun tijd te vinden, zoals de bekende *Geschiedenis van de bouwstijlen* van de Delftse hoogleraar bouwkunde Eugen Gugel.¹⁷

Voorbeelden van Egyptische kapitelen uit *Geschiedenis van de bouwstijlen* (1902). p. 101-103.

In 1958 kwam het perceel met het huis in handen van Shell Nederland. Het terrein werd bij het ernaast gelegen garagebedrijf op nummer 156 (oude nummering) gevoegd, dat al vóór de Tweede Wereldoorlog bestond. De voortuin moest plaatsmaken voor een benzinstation en werd later een parkeerplaats ten behoeve van het garagebedrijf.¹⁸

Begin jaren negentig van de vorige eeuw verkeerde het huis in slechte staat. Het is toen door een nieuwe eigenaar hersteld. De oorspronkelijke detaillering is daarbij behouden gebleven en waar nodig gereconstrueerd. In 1998 is het pand op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst. Op het terrein voor en naast het huis is nog altijd een autobedrijf.

* Met dank aan Tineke Seebach en André Wolters van der Weij voor hun medewerking bij het onderzoek.

Noten

1. C.J. van der Peel en G.H.P. Steenmeijer (red.). *De rijksbouwmeesters. Twee eeuwen architectuur van de Rijksgebouwendienst en zijn voorlopers*. Rotterdam 1995. p. 517.
2. G. Friedhoff. 'Ir. G.C. Bremer. Oud Rijksbouw- meester. 7 Juli 1880 - 14 Augustus 1947'. *bouwkundig Weekblad* 67 (1949). p. 564.
3. Noord-Hollands Archief. Haarlem. Bevolkingsregister Haarlem 1880-1900. inv.nr. 356.
4. *Bouwkundig Weekblad* 34 (1914). p. 298.
5. Gemeentearchief Voorhout. Kerkelijk archief. Brief van Freem aan dominee Romeney te Voorhout. 15 september 1914. Met dank voor deze informatie aan mevrouw R. Visser, die voor de Stichting BONAS een monografie over Bremer in voorbereiding heeft.
6. Van der Peet en Steenmeijer, *De Rijkshouwmeesters* (zie noot I). p. 351.
7. Gelders Archief, archief Kadaster (Arnhem). Het oorspronkelijk perceelnummer was P 2868. In de jaren dertig was het nummer 3320 en tegenwoordig is het 5314. Bij de vermelding van jaartallen is rekening gehouden met het feit dat voor de juiste vermelding één jaar van het genoteerde dienstjaar moet worden afgetrokken.
8. Jan Herman Insinger werd op 12 mei 1854 te Amsterdam geboren en overleed op 27 oktober 1918 te Cairo (Egypte). Mariam Mansour Hanna werd op 1 mei 1865 te Daraoun (Libanon) geboren en overleed op 12 juli 1941 te Vevey (Vaud. Zwitserland). Zij trouwden op 5 juli 1892 te Cairo. Centraal Bureau voor de Genealogie. *Nederland's Patriciaat. Genealogieën van bekende geslachten* 72 (1988). p. 273.
9. Hel digitale bestand 'Bevolkingsmutaties' (Arnhem) van het Gelders Archief vermeldt de volgende mutaties: gevestigd op Spijkerlaan 41 (per 23-11-1908. uit Den Haag), gevestigd op Eusebiusbuitensingel 24 (per 12-2-1910. uit Renkum). vertrek naar Renkum (per 1-10-1910), gevestigd op Van Lawick van Pabststraat 36 (per 10-6-1911. uit Renkum). De verhuizing naar de Utrechtseweg en het vertrek uit Arnhem zijn niet vermeld.
10. In de 'Bevolkingsmutaties' (Arnhem) is vermeld dat hij in 1910 aan de Weststraat 6 woonde en op 3 september van dat jaar naar Amsterdam vertrok. Verder zijn de volgende mutaties vermeld: gevestigd op Utrechtseweg 154 (moet 164 zijn, per 24-4-1917. uit Baarn). vertrek van Utrechtseweg 164 naar Baarn (per 12-5-1917).
11. *Nederland's Patriciaat* 72 (1988). p. 274.
12. *Nederlands Patriciaat* 72 (1988). p. 273. Olga Charloite Insinger werd op 14 januari 1887 in Assiut (Egypte) geboren en overleed op 11 maart 1976 in Vancouver (British Columbia. Canada). Theodorus Johannes Braams werd op 18 oktober 1886 in Buren geboren en overleed op 25 februari 1967 in Vancouver.
13. Gelders Archief, archief Kadaster (Arnhem). Zie noot 7.
14. Gelders Archief. Archief Gemeentesecretarie Arnhem over de periode 1930-1934. bouwvergunning 44/99. 31 juli 1930 nr. 1/2780. 2 augustus 1930 (garages) nr. 45/725. 6 maart 1933. nr. 0/321530, september 1934 (tuinhuis).
15. *Register van Gemeentelijke Monumenten Arnhem'*, J. Vredenberg. *Heijenoord en Lombok. Van landgoed tot stadsuitbreiding in Arnhem*, Utrecht 2005, p. 56-57.
16. R H. Wilkinson. *Tempels van het oude Egypte. Ontwikkeling - bouw - functie - rituelen - symboliek*, Baarn 2001 (oorspr. Londen 2000). p. 154-171.
17. E. Gugel en J.H.W. Leliman. *Geschiedenis van de bouwstijlen in de hoofdtijdperken der architectuur*. Rotterdam 1902 (3de druk), p. 101-103.
18. Gelders Archief, archief Kadaster (Arnhem). Zie noot 7.

[Bron: Arnhem de Genoegelijkste, Prodesse Conamur]